

Ճ Ա Շ Ա Կ

ՌԱՍԿԵՂԵՆԱ ԴՊՄՈՒԹԻՒՆ

Պ Ա Տ Մ Ա Կ Ա Ն

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Հ Ա Յ Լ Ե Զ Ո Ւ Ի (1)

Անգիր մատենագրութիւն մեր որ հեթանոս վիպածանական ձեւովն եկն մինչեւ ի սկիզբն Դ. դարու, այն է՝ ի դարձ ազգին ի քրիստոնէութիւն, նա մինչեւ ի սկիզբն Ն.ին, ոչ դադարեաց խսկառ, այլ գտեալ ինքեան ասպարէզ մեծ ի քրիստոնէութեան՝ մինչեւ ի գիւտ նշանագրաց մատուցաւ յառաջ ի ձեռն թարգմանչաց:

Թարգմանիչ անուամբ չէ պարտ իմանալ միայն, որպէս առ հառարակ կարծի, զայնոսիկ ի հայ վարդապետաց, որոց կրթեալ առ ոսոս Մեսրոպայ՝ եղեն նմա օգնական ի թարգմանութեան Գրոց և գործոց եկեղեցւոյ հարց, և յորոց աշխատութենէ բաւական ինչ, թերեւս մեծագոյն իսկ մասն, եհաս առ մեզ: Յայտնի է ի պատմութենէ թէ իսկ և իսկ յետ դարձին Հայոց ի քրիստոնէութիւն՝ պաշտամունք եկեղեցւոյ, այն է՝ ընթերցուածք ի Գրոց և երգք որ էին յայնժամ Սողմոսք, առ ի չգոյէ հայերէն դպրութեան, կատարէին յունարէն, և ապա յարգելու Սասանեանց զյունարէնն՝ ասորերէն: Եւ զի ժողովուրդն տգէտ էր յոյն և ասորի լեզուաց, հաստատեցան թարգմանիչք, այն է՝ արք յեկեղեցական կարգէ, հմուտք այնց լեզուաց և հայերենին. սոքա ուսանէին տառնձինն թարգմանել բերանացի ժողովրդեան յեկեղեցւոյ: Այսպէս խորենացին կոչէ զՄեսրոպ թարգմանիչ վասն թարգմանչութեանն յեկեղեցւոյ, և ոչ վասն զի թարգմանեաց ընդիւրս ի Հայ լեզու: « Ի վարդապետել երա-

(1) Տես զթիւ Ը.

ներոյն Մեսրոպայ՝ ոչ փոքր կրէր վտանգս, քանզի ինքն էր ընթերցող և Բարձրաշէն։ և եթէ այլ ոք ընթեռնոյր ուր նա ոչ հանդիպէր, զանխուլ ի Ժողովրդոցն լինէր յաղագս ոչ լինելոյ թարգմանիչ» (Խոր. Գ. ԽԷ)։ Այսպիսի թարգմանիչք թուի թէ սակաւք էին ի Հայս։ Խորենացին վեց ևեթ յիշէ թարգմանիչս, զՅովհանն Եկեղեցացի, զՅովսէփ Պաղնացի, զԵղնիկ Կողբացի, զՂեւոնդ ոմն և զԿորիւն և զԱրձան, որք թուի թէ էին ուսեալք զթարգմանութիւն կամ զթարգմանչութիւն ի Մեսրոպայ, զի աշակերտս կոչէ զնոսա Խորենացին Մեսրոպայ։ « Իսկոյն ի թարգմանութիւն ձեռն արկեալ (Մեսրոպայ) խորհրդաբար սկսանելով յԱռակաց, բովանդակ գրսան և երկու յայտնիսս (կանոնականս) և զՆոր կտակս յեղուլ ի Հայ բան, նաև աշակերտք նորա Յովհանն Եկեղեցացին և Յովսէփ Պաղնացի» (Խոր. Գ. ԾԳ)։ և այլուր (Գ. Կ)։ « Ապա առեալ Մեսրոպայ և Մեծին Սահակայ զնոյն աշակերտս, զՅովսէփ և միւս ընկեր նմին ի Կողբ գեղջէ որում անուն Եղնիկ կոչէր, առաքեն ի Միջագետս ի քաղաքն Եդեսիայ, զի որ միանգամ գտցի անդ գիրք ասացեալ նոցին (Ասորոց) սրբոց հարցն առաջնոց, թարգմանեալ ի մեր լեզուս բերցեն փութով, զի յետ այնր ի Բիւզանդիոն առաքեսցեն ի նոյն գործ։ Որոց ընկալեալ զհրապուրական թուղթս սուտակասպասաց ոմանց, իբր թէ պատրաստին Մեծն Սահակ և Մեսրոպ զայլս առաքել ի Բիւզանդիոն, առանց հրամանի վարդապետացն իւրեանց նոյն ընդ նոյն չուեալ գնացին ի Բիւզանդիոն, և քաջ վարժեալ հելլէն գպրութեամբ՝ ձեռնարկեցին ի թարգմանել և ի գրել։ Եւ ընդ նոսա նախանձեալ ընկերաց իւրեանց աշակերտակցաց, որոց անուանքն Ղեւոնդ և Կորիւն կարգային, յիւրեանց կամաց ելին առ նոսա ի Բիւզանդիոն։ Ապա ելանեն անդր Յովհանն և Արձան, զորս կանխագոյն առաքեալ էր Մեծին Սահակայ և Մեսրոպայ» (Խոր. Գ. Կ)։ Ի ԿԱ. գլուխ նոյն դպրութեան Խորենացին զլեցեսին սոսա կոչէ առանձինն անուամբ թարգմանիչս։ « Ապա եկեալ Բարձրաշէն մեր զորոց անուանսն յիշատակեցաք յառաջագոյն, գտին զՄեծն Սահակ և զՄեսրոպ յԱշտիշատ Տարօնոյ, և մատուցին զթուղթսն և զկանոնս

ժողովոյն Նվեոսոսի՝ վեց սահմանեալ կանոնաւ գլխով, և զստոյգ օրինակս Գրոց: Զորս առեալ Մեծին Սահակայ և Մեսրոպայ՝ դարձեալ Թարգմանեցին զմիանգամ Թարգմանեալն փութանակի հանդերձ նոքօք վերստին յօրինել նորոգմամբ: »

Կորիւն, ժամանակակից և միջամուլս, զնոյն անուանս յիշէ բաց յԱրձանայն, իբրեւ գործակիցս Սահակայ և Մեսրոպայ ի Թարգմանութեան Գրոց, աւելի մանր պատմութեամբ: « Զամենայն ընտրութիւնս նշանագրոյն . . . յօրինեալ և յանկուցեալ՝ ի Թարգմանութիւն դառնային (անդէն ի Սամոսատ) հանդերձ արամբք երկու, աշակերտօքն իւրովք, որոց առաջնոյն Յովհան անուն կոչէին, յՆիկեդեաց գաւառէն, և երկրորդին՝ Յովսէփ անուն, ի Պաղանական տանէ: Եւ եդեալ սկիզբն նախ յԱռակացն Սողոմոնի, որ ի սկզբանն իսկ ծանօթս իմաստութեանն ընծայեցուցանէ լինել, ասելով եթէ ճանաչել զիմաստութիւն և զխրատ, իմանալ զբանս հանճարոյ: » Եւ այլուր, « Որոց (Սահակայ և Մեսրոպայ) դէպ լինէր եղբարս երկուս յաշակերտացն յուղարկել ի կողմանս Ասորոց ի քաղաքն Նդեսացւոց, զՅովսէփ զոր ի վերոյն յիշեցաք, և երկրորդն Նզնիկ անուն յայրաբատեան գաւառէն ի Կողբ գեղջէ, զի յասորական բարրառոյն զնոցին հարց սրբոց զաւանդութիւնս՝ հայերէն գրեալս դարձուսցեն: Իսկ Խաբէճանլաքն հասեալ ուր առաքեցանն, և կատարեալ գհրամանսն, և առ պատուական հարսն առաքեալ՝ անցեալ գնային ի կողմանս Յունաց. ուր և ուսեալք և տեղեկացեալք, Թարգմանիչս կարգէին ըստ հելլենական լեզուին: Ապա յետ ժամանակի ինչ ընդ մէջ անցելոյ՝ դէպ լինէր ոմանց եղբարց ի Հայաստան աշխարհէս դիմել իջանել ի կողմանս Յունաց, որ և Ղեւոնդէս առաջնոյն անուն էր, և երկրորդին՝ Կորիւնս, և մատուցեալ յարէին յՆզնիկն, իբրեւ առ ընտանեպոյն սնդակից ի Կոստանդինական քաղաքին, և անդ միարանութեամբ հոգեւոր պիտոյիցն զխնդիրն վճարէին: Յետ այնորիկ հաստատուն օրինակօք աստուածատուր գրոցն, և բազում շնորհագիր հարց յետ այնր աւանդութեամբ . . . գայլն երեւելով աշխարհին Հայոց: Իսկ երանելոյն Սահակայ զեկե-

ղեցական դրոց գումարութիւնն (էր) կանխաւ յունական բարբառոյն ի հայերէն դարձուցեալ : Դարձեալ յետ այնորիկ առեալ հանդերձ Նշնկաւ զյառաջագոյն զյանկարծագիւտ զփութանակի զթարգմանութիւնս հաստատէր ճշմարիտ օրինակօք բերելովք » : Զայլ ոք թարգմանիչ անուամբ , բաց ի Սահակայ և ի Մեսրոպայ և ի վեցեցունց աշակերտացն յիշելոց , ոչ գտանեմք ուրեք ի ժամանակակից պատմութեան :

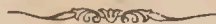
Յետին մատենագրաց հնարք են առանց վաւերական վկայութեան յաւելուլ զթիւ թարգմանչաց և դնել աշակերտակից և գործակից Նշնկայ զՌաւիթ Անյաղթ , զՄամբրէ , զոմն Մուշէ , զՆղիշէ , զԱրձան ոմն արծրունի , զԱղան , և զայլ եւս վաթսուն , որք որպէս թէ ի գտանել նշանագրաց ընտրեցան և չոքան յազգս ուսանել իմաստասիրութիւն և արուեստասիրութիւն , և առնել թարգմանութիւն յԱղեքսանդրիա և յԱթէնս և յայլ գաւառս : Այսպէս գտանեմք « ի նախադրութեան ներբողենի Խաչին » , այն է՝ ի յառաջաբանի մթին և անխմստ ճառին զԽաչէ , ընծայելոյ Դաւթի Անյաղթի : Աւելորդ է ասել թէ այսպիսի անհեղեղ վկայութիւն որ , թէ պակաս , եօթն հարիւր ամօք յետոյ է քան զթարգմանիչս , չէ ամենեւին հաւատարմութեան արժանի , մանաւանդ զի յօրինիչ յառաջաբանին է տգէտ ոք : Ահա յառաջաբանն . « Դաւթի փիլիսոփայ ասացեալ . . . աշակերտ Սահակայ և Մեսրոպայ . զոր ասեն քուերորդի Մովսիսի քերթողահօրն , ի վաթանիցն որ ընտրեցան ուշեղք և փափկածայնք և երկարողիք , և ամենայն առաքինութեամբ զարդարեալք , որք յետ հարիւր մետասան ամի Սրբոյն Գրիգորի ի գտանել դրոյ ազգիս ընտրեցան , և չոքան յազգս ուսանել իմաստասիրութիւն և արուեստասիրութիւն , և առնել թարգմանութիւն յԱղեքսանդրիա և յԱթէնս և յայլ գաւառս : Եւ որք ընդ նմա գնացին , Մամբրէ եղբայրն Աովսիսի , Մուշէ և Նղիշէ , Նզնակ և Արձան Արծրունի և Աղան : Եւ ի դառնալն , զի բազում ժամանակք էին անցեալ , և յուրով անցք անցեալ ընդ երկիրս . ընկենուլ զսուրբն Սահակ յաթողոյն , և սպանանիլ Արտաշրի ի Սուրմակ քահանային ի սաղրեղոյ , իշխանացն և յԱսորոց առաջնորդ կացուցանելն .

և յետ քսան և ութ ամի գիւտի գրոյն կոտորումն Սրբոց Վարդանանց , և բաժանումն Հայրապետութեանն յերկուս . Յովհան Մանդակունի ի Պարսից կողման կաթողիկոս , և Գիւտ՝ ի կողմանն Յունաց , յաշակերտաց սրբոց քահանայիցն : »

Ըստ բանի յառաջաբանին , Մամբրէ , Մուշէ , Աղան և այլք , հանդերձ Նշնկաւ և Արձանաւ , իբրեւ թարգմանիչ առաքեալք՝ դառնան յետս զինի այնչափ անցից որ անցին ի Հայս , յորոց մին էր և բաժանումն Կաթողիկոսութեանն . ապա հարկ է ընդունել թէ՛ թարգմանիչքն Նշնիկ , Արձան դարձան ի Հայս յետ ամին 600 . ի , քանզի բաժանումն Կաթողիկոսութեանն եղեւ յամին 600 . ի : Թող զանպատեհութիւն ժամանակագրութեանն , զի յայնժամ հարկ է դնել զՆշնիկ և զԱրձան , զԴաւիթ Անյաղթ , զՄամբրէ , զՆշիւշէ , իբր երկերիւրամեայս ի դարձին իւրեանց ի Հայս , զՆշնկայ և զընկերաց նորա գիտեմք սակայն թէ՛ դարձան ի Հայս առ կենդանութեամբն իսկ Սահակայ և Մեսրոպայ : Նրկորդ և մեծ անպատեհութիւն է դնել զբաժանումն Կաթողիկոսութեանն առ Գիւտաւ և Մանդակունւով , և զԳիւտ դնել կաթողիկոս ի բաժնին Յունաց , և զՅովհան Մանդակունի՝ ի բաժնին Պարսից , մինչ Փարսեցին , ժամանակակից , գիտէ զՄանդակունին յաջորդ Գիւտայ : Առաջին կաթողիկոս ուրոյն ի բաժնին Յունաց կարգեցաւ յամին իբր 600 . ի , ոչ Գիւտ որ աւելի քան 130 ամօք յառաջ է քան զբաժանումնն զայն , այլ՝ Յովհան ոմն Բաղարանեցի և ոչ Մանդակունի : Սխալ է նաեւ դնել յետ քսան և ութ ամի գիւտի նշանագրաց զպատերազմն Վարդանանց , որ իբր քառասուն և աւելի եւս ամօք յետոյ է քան զայն գիւտ , ապա թէ՛ ոչ պատերազմն այն գիւլէր առ կենդանութեամբն իսկ Սահակայ :

(Մատուցի յառաջ)

Ա. Մ. Գ.

Գ Ի Տ Ն Ա Կ Ա Ն

ՀԱՒԱՏԱԼ ՍՆՈՏԵԱՑ (1)

«Եւ այլ ինչ ոչ են վիշապք, բայց կամ օձք մեծամեծք ցամաքայինք, և կամ ձկունք անարիւք ծովականք, զորոց ասեն թէ լեռնարերձք և մեծամեծք են, և որս և կերակուր նոցա մանր ձկունք են, որպէս և օձից մեծամեծաց մանր մանր ինչ ձձիք կամ անասունք: Եւ ոչ որս երբեք, որպէս մարդկան, արարեալ է վիշապաց կամ առնիցեն. և ոչ տաճարք իբրև մարդկան են նոցա ի բնակութիւն. և ոչ զօք ի թագաւորազգեաց և ի գիւցազանց ունին կապեալ առ իւրեանս կենդանի. որպէս զԱլեքսանդրէ խաբէին դեւք՝ թէ կենդանի կայցէ, որոց ըստ եգիպտական հնարողութեան կապեալ արկեալ կախարդանօք դեւ և շիշ, կարծեցուցանէին թէ Ալեքսանդրոս կենդանի իցէ և մահ խնդրիցէ: Նոյնպէս և մոլորութիւնն դիւաց խաբեաց զգիւցտալաշտս Հայոց՝ եթէ զմն Արտաւազդ անուն արգելեալ իցէ դիւաց, որ ցայժմ կենդանի կայ, և նա ելանելոց է և ունելոց զաշխարհս (Հայոց). և ի սնոտի յոյս կապեալ կան անհաւատք, որպէս և Հրեայք որ ի զուր ակնկալութիւն կապեալ կան, եթէ Դաւիթ գալոց է շինել զՆրուսաղէմ և ժողովել զՀրէայս, և անդ թագաւորել նմա նոցա:»

«Եւ այնպէս ջանայ սատանայ զի զամենայն ոք ի բարուք տկնկալութենէ վրիպեցունցէ, և ի սնոտի յոյս կապիցէ: Մեծացուցանէ յաշտ մարդկան զվիշապս, զի յորժամ ահագինք երեւեացին ոմանց, առնուցուն զնոսա ի սլաշտօն: Կարծեցուցանէ թէ նհաղք ինչ իցեն գետոց, և չահապետք վայրաց. և յետ կարծեցուցանելոյ՝ ինքն կերպարանի կամ ի վիշապի կերպարանս, կամ ի նհանգի իմն և կամ ի չահապետի. զի այնու զմարդն յիւրմէ արարչէն թիւրեացէ: Զի եթէ էր ինչ նհանգն անձնաւոր, ոչ երբեմն ի էօջ կերպարանս երեւէր, և երբեմն փոկ լինէր և լուղորդաց ընդ ոտս անկեալ հեղձ-

(1) Տես զթիւ Է.

ուցանէր . այլ կամ կինն կին կայր , կամ փոկն փոկ : »

« Նոյնպէս և զոր շահապետ վայրաց կոչեն , ոչ մերթ մարդ երեւէր և մերթ օձ , որով և զօժապաշտութիւնն հնարեցաւ յաշխարհ մուծանել : Նոյնպէս և վիշապն ոչ մի անգամ օձաձեւ երեւէր , և միւս անգամ մարդակերպ , որպէս յառաջագոյնն իսկ ստացաւ , թէ որ մարմնաւոր ինչ է՝ յայլ կերպարանս չկարէ փոխել : »

« Այլ թէ ի կալս ջորիք և ուղտք երեւիցին , դիւաց կերպարանք են այն . և եթէ ի դաշտս երազաղանք ձգիցին , և հեծեալք իբրև զմարդիկ զհետ էրէոյ արշաւիցեն , կեղծիք դիւաց են և ոչ ճշմարտութիւն ինչ իրաց . և եթէ ի գետս ի կանանց ինչ ի կերպարանս երեւիցին , սատանայի կերպարանք են » (Նզն. Ա. ԻԴ. ԻԶ.) :

Ապաքէն այր կորովի և կիրթ մտօք , որպիսի Նզնիկն էր , չլինէր փտադով անհեղեղ կարծեաց , որպէս « դիւաց զօդս գնդեղջ և պարզեղջ և կերպս ի կերպս լինելոյ , » եթէ չէր ակն ածեալ իւրոյ ժամանակին վարդապետութեան : Զեն սակայն զարմանք նախնի Հայոց հաւատալ այնպիսի ցնորից , մինչ Ներոպական ազգք , և կարի իսկ երեւելիքն որ անցեալ կան այսօր ի գլուխ քաղաքակրթութեան Ներոպայ , ոչինչ աւելի քան երկերիւր ամօք յառաջ չգտան պակաս քան զմերն ի հաւատալ սնոտեաց : Թող զդիւթս և զվհուկս (fée) , որոց ազգեցութիւն մեծ էր յՆերոպա , սիլֆիտքն և կնոմիտք և օկտիմք , ոգիք օդոյ , հողոյ և ջրոյ , և նախիրք իմն առ տնին ոգւոց , որպէս ուրուականք և խուճապք և ցնորք (revenant, lutin, follet, farfadet) , զորս նախնի Հայք ընդհանուր անուամբ Ժալ կոչել սովոր էին , յածէին ժամանակաւ յամենեցուն բերանս յՆերոպա , և առասպելաց որ զնոցանէ՝ ասլուծեամբ և ահիւ ունին զնէր ոչ ուամիկն միայն , այլ և դիւրահաւան գիտունք ժամանակին :

(ԻՄաստոսցի յառաջ)

Ա. Մ. Գ.

ՁԸՆՏԵԼՈՒԹԵՆԷ ԱՆԱՍՆՈՑ

Մասկերք ամենայն գեղեցիկք փառաւորք , զոր սովոր եմք նկատել մերթ ի գառազդի տկամայ իմն հիացմամբ , և խոյս ի նոցանէ տալ միշտ ի լերանցամէջս և ի խորս անտառաց , զսէտս կերակրոյ իւրեանց սլաշտեն սպանութեամբ :

Զի՛նչ արդեօք իցէ ընդ անմեղութիւն գառին և ընդ բնածին վայրենութիւն գիշախանձ գազանաց , իշխանաց երկրի : Իբրեւ զի երանիկ երջանիկ է կով ի քաղել լեզուաւ զխոտս ճարակաշատ մարգաց , և ի վայելել բշմամբ բառաշմամբ որով տայ իմանալ ինչ՝ ի հաճոյս անցաւոր կենաց աշխարհի . փորձ երբեք նա ոչ փորձէ ի կորուստ համազգեսաց իւրոց կամ չհամազգեսաց . անխռով հանդարտիկ է հոգի նորա իբրեւ գլխտակ ջուրս սղբեր , ուստի հարկանէ մեղմով զփափաք ծարաւոյ ի տօթաժամու աւուրն :

Այլ բարք անասնոց վայրենեաց են ընդհատ ամենեւին ի խոնարհ բարուց խոտաճարակ անասնոց : Առիւծու ցանկացելոյ բարք են արկանել զճիրանունս իւր ի ձակատ մատակին առ ի քծինս տալոյ նմա . քանի՛ խիստ է այս նշանակ սիրոյ և հակառակ ցանկալի խառնից խոտակերաց :

Տեսցուք արդ թէ մարթիցի՛ ածել զգազանաբարոյս ի համբոյր և յընտելութիւն մարդկան , կամ իցէ՛ հնար մոլեգին առիւծու լինել արօտակից խաշանց և մտանել ի մակաղատեղս հօտից մերոց՝ առ ի վայելել քաղցրութեամբ զընկերասէր կեանս անասնոցն հեղոց . հասցէ՛ երբեք բնաջինջ գազանաց լինել յերեսաց երկրի , որպէս ասեն թէ առ սսուկաւ սակաւ նուազին մսակերք ի դարուց հետէ . կամ առ լմէ՛ գիշակեր լինել առիւծու , և վազեր և կատուի վնոյն բարս ունել , ուր մեծ կէս մասն յանասնոց սնանի խոտաճարակ :

Մարդոյ , քանզի իշխէ ամենայն շնչաւորաց որ ի վերայ երկրի , ի կարի է ունել ազդեցութիւն խորին յամենայն անասունս . և բազում յոյժ են զոր ածեալ է ի համբոյր ընտելութեան , որպէս զձի , զարջառ և զչուն և զայլ նոյն-

պիսիս, յորս պարծի մարդ իբրեւ յօգնականս իւր վաստակաւորս :

Աթէ կերակուր այլ ընդ այլոյ տացէ ոք անասնոց մնա-
կերաց ի սնունդ, զոր օրինակ բուստ փոխանակ մնոյ, փոփո-
խեսցի տակաւ և բոյս բարուց նոցա : Սբալանցանի, բնախօս
մեծանուն, հացիւ լոկով փորձէր կերակրել արծուի մի զոր
սնուցանէր . չհաճէր հաւն առնուլ զառաջինն զսնունդն այլա-
կերպ, և աւուրս չորս նքթէր չարաչար . յամառէր բնա-
խօսն և չտայր այլ ինչ ուտել հաւուն . պնդէր և սա վասն
չուտելոյ հաց, մինչեւ մերձ լինել ի մեռանել . յայնժամ տայր
հաց խառն ընդ մնոյ, և արծուին սովամահ առնոյր ուտէր
զկերակուրն և հալէր դիւրաւ : Այլ նուազեցուցանէր բնա-
խօսն օր ըստ օրէ զմասն մնոյ կերակրոյն, մինչեւ հաւն չաղ-
ղակեր շատանայր հացիւ եւեթ և սնանէր որպէս մսով : Նոյն
դարձեալ նօթի ունէր աղաւնի մի, որոյ ընդաբոյս բարք են
խորշել ի մնոյ, վարժել զնա բռնաբար ուտել զմիս . և հուսկ
յաղթէր յամառութեան հաւուն, որ այնպէս իմն ընդելնոյր
ընդ մեղէնս, մինչեւ ի բաց մերժել զայլ ամենայն կերա-
կուր : Այսպէս չրջին ընդաբոյս բարք արծուոյն և աղաւնոյ .
գայր արծուին յընտելութիւն սնուցանելոյն, և խորագէտ
միամիտն լինէր : Այլ թէ սնուցչին թողեալ էր զնոսա որպէս
սովորն էին, ըստ բուսոյ բարուց սնանել արծուոյն մսով և
աղաւնոյն բտով կերակրել, չէր մարթ ոչ սմա լինել հնա-
րագէտ և ոչ նմա մերկանալ զվայրենի բարոյս իւր :

Օրինակ զայս մարթի թէպէտ առ սակաւ սակաւ ընտե-
լացուցանել անասուն մի վայրի արկեալ զրուամբ, այլ
զիսորդ մարթիցի անհետ առնել զժանիս առիւծու և զմա-
գիլս արծուոյ :

Տես զհաւատարիմ աղգ շան, զոր սնուցանեմք առ տնին .
նկատեսցիր զնա և ընդ հանգամանօք վայրենութեան . չիք
ինչ խտիր ընդ կազմած նորա առաջին և ընդ այժմուն .
չուն ընտասուն բարուք եւեթ է ընդհատ ի շանց վայրեն-
եաց, որպիսի երբեմն աղգն համարէն էր, և այնմ պատճառք
են սնունդն այլզուանակ որով սնանին առ մեզ չունք :

Ո՞վ կարէ փոփոխել զկանոնս սնանելոյ ամենայն անաս-

նոց որ ի վերայ երկրի . զի այսմ չմարթի լինել , ապա և չէ հնար ամենայն անասնոց գալ յընտելութիւն հասարակաց : Բնութեան լիցին պէտք յաւիտեան ժանեաց առիծու և մագլաց արծուոյ և թունոց իժից , զորս արկցէ ի կիր յօգուտ իւր : Չէ յիրաւի տրտնջել մարդոյ ի տես սպտառելոյ գայլոյ գառն մի անսարտ յանխնայ , և ոչ՝ յորժամ տեսցէ ոք աղաւնի մի ճշել հեծել ընդ ճիրանամբք անողորմ անգեղ . զի այս ամենայն վճարի ըստ կարգաց բնութեան : Ապակա-նութիւն և եղծուած անդուստ ի բնէ եղան յօրէնս արար-չութեան . չիք ինչ որ զօրէնս արարածոց չըջել կարկցէ :

Եթէ չէր ազգ մասկեր թռչնոց , ծով համատարած ծած-կէր զիսկամբք բիւրուք բիւրուք . և եթէ ոչ գիշարանձ գազանք ուտէին զգէշս անասնոց , օդ համատարած ընյր նեխութեամբք , և սատակէին շնչաւորք ամենայն . և եթէ խոտակեր առ հասարակ էին ազգք անասնոց , տեսիլ ահա-ւոր հասանէր մեղ տեսանել յայնժամ ամենայն ուրեք . մարտ պատերազմի անդուլ անդադար մղէին անասունք ընդ մի-մեանս վասն յետնոյ մնացորդի բուսոց , վասն չղի միոյ խո-տոյ , զոր ձգձգեալ ի բերանոյ միմեանց յափշտակէին նըք-թեալք սովաբեկք սովալլուկք : Ապա չեն այլ ինչ կեանք՝ եթէ ոչ ապականութիւն :

Արդ , այս ամենայն զոր ածաք ի մէջ՝ շատ իսկ են ի հաւան ածել զմեզ՝ եթէ չէ մարթ համօրէն անասնոց գալ առ հասարակ ի համբոյր և յընտանութիւն , և զի բազումք յազգաց անասնոց կացեն մնացեն յաւիտեան շաղկակերք գիշարանձք , ըստ ընդարոյս բարուց իւրեանց :

Պ. Լ. ⁽¹⁾

Յ. Գ.

(¹) Զայս գեղեցիկ հատած ևս գիտնական յօրինեալ է նորով հայ-երենիւ Տ. Պ. Էմիրզեան բժշկի , որում շնորհ ունիմք այս երկրորդ անգամ :

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՀԱՏԱԿՈՏՈՐՔ Ի ՆԱԽՆԵԱՅ

Թէ ԶԱՐ Է ԶՍՐԱԿՆՈՒԹԻՒՆ

Այնպէս իսկ է հեռն նախանձուն, որոյ չիք այլ ինչ համեմատ: Նախանձոտն յառաջ քան ընդ որում նախանձին՝ զանձն տանջէ: Նա ոչ երբեք դադարէ ի մեղաց, այլ միշտ ընդ նոյն թաթաւի, որպէս խող ի տղմի. և եւս չար քան զդեւս խնդայ ընդ վնասս, և ընդ ընկերին կարիս: Յորժամ ի վշտի զոք տեսանիցէ, յայնժամ հանգչի և ոգի առնու. և զայլոյ թշուառութիւն՝ իւր փառաւորութիւն համարի, և զբարիս ընկերացն՝ անձինն հիքութիւն. և ոչ ինչ թուի նմա հեշտ, բայց միայն ընկերին տրտմութիւնն: Նւ զայնպիսին իբրեւ զոռնս կատաղիս պարտ էր քարկոծ առնել, և իբրեւ զդեւս հալածականս, և իբրեւ զընդդայս ծովու վնասակարս: Նւ իբրեւ զկոյաղնդիւսն որ աղբով պարարին՝ նոյնպէս և նոքա այլոյ չարեօք և վտօք: Հասարակաց իմն թշնամիք, և պատերազմողք ամենեցուն բնութեան են:

Այլ բամբասել զչարականութիւն թերեւս դիւրաւ ոք համարեսցի. բայց պարտ է գիտել՝ թէ զիսորդ ապրիցեն յախտէն: Նւ արդ զիսորդ բուժիցիմք յայնպիսի չարեաց. թէ իմանայցեմք զի որպէս պոռնկին չէ օրէն յեկեղեցի մտանել, նոյնպէս և ոչ չարակն. և եւս յորովագոյն սմա՝ քան նմա. իսկ նա աւանդիկ անխտիր իմն թուին իրքն, վասն որոյ և ոչ պէտք ինչ են փութոյ: Բայց թէ յայտնի վինիցին՝ թէ չարիք են, դիւրաւ ի բաց մեկնիցիմք: Լաց այսուհետեւ, և աշխարեա, յոգոց հան, և աղաչեա վստուած. և ուսիր որպէս վասն անհնարին մեղաց ստրջանալ և ապաշխարել. և եթէ այնպէս ստրջանայցես, վաղվադակի զերծանիցիս յախտէն:

Իոկ ո՞ ոչ գիտիցէ, ասէ, թէ չար է չարականութիւն: Նւ անտեղեակ չէ իսկ ոք: Ո՞վ ոք երբեք ատգիւտ զանձն

համարեցաւ չարակնեալ . ո՞վ ոք երբեք պաղատեցաւ առ Աստուած վասն այնր ախտի՝ լինել նմա քաւիչ . ոչ ոք երբեք . այլ թէ պահիցէ , և սակաւ ինչ արծաթ աղքատաց տայցէ , թէպէտ և բիւրապատիկ չարակնիցէ , չհամարի չար ինչ գործեալ , որ այնպիսի ժանտ ախտիւք վարակեալ իցէ , որ քան զամենայն ախտ սաստիկ իցէ :

Գլխատեսցուք այսուհետեւ զբազմագլուխ գազանն . քանզի բազում կերպարանք են չարակնութեանն : Զի թէ որ զսիրելին միայն սիրէ՝ չիցէ ընդհատ ի մաքսաւորէ , որ զանմեղնն եւս ատեայ՝ ո՞ր կամիցի կեալ . զիմօրդ մարթիցի ապրել ի գեհնէն , որ եւս չար քան զհեթանոսն եղեւ . վասն որոյ և յոյժ իսկ զոխայ :

Զիք որ այնպէս սովոր է ամբարտաւանել՝ որպէս առ ի բազմաց փառաւորութիւնն . զի ակնկոյրս և անաղատս և սուտակասպասս և կեղծաւորս գործէ : Վասն է՞ր կոչէին Փարիսեցիքն դիւահար զԲրիստոս , ո՞չ ապաքէն վասն զի փառաց բազմաց ցանկացեալ էին . կամ ուստի՞ բազում ուղիւ վճիռս բերէին զնմանէ առաքեալքն , ո՞չ ապաքէն զի չէին անկեալ յայնպիսի ախտս : Զի չիք ինչ և չիք իսկ որ այնպիսի անօրէնս և անմիտս գործէ , որպէս առ ի բազմաց փառաց տենչալ . և ոչինչ մեծարոյս և ազամանդեայս առնեն , որպէս զայն անտես առնել : Կարի իսկ առաքինի ոգւոց պէտք են այնմ որ այնպիսի յորձանաց ընդդէմ կալ ոգորիցի և բռնութեանն հոգմոց : Զի յորժամ ի բարութեան իցէ , քան զամենեսին զանձն լաւ համարի . և յորժամ զնորին հակառակն կրիցէ , փորել և թաղել զանձն կամիցի . և նոյն իսկ նմա գեհնն և արքայութիւն է , յորժամ այնու ախտիւ մխրճեալ ընդ ջրով կայցէն :

Նւ արդ , աղէ ասա , նախանձաւորութեանն ինչ արժանի իցէ այն , և ոչ ողբոց և արտասուաց . յայտ իցէ ամենեցուն թէ արտասուաց : Դու զայն իսկ առնիցես , որ ընդ այնպիսի մեծարելոյն նախանձիս , որպէս զի թէ կապեալ ոք և տանջեալ և ի բազում գազանաց ցրցտեալ տեսանիցէ (զոք) , և նախանձաւոր լինի վիրացն և հարուածոց նորա : Զի որչափ մարդիկ ի ժողովրդեանն իցեն , նոյնչափ նմա կապանք , նոյն-

քան և տեարք : Նաև այն իսկ կարի անհնարին աղէտք են , զի իւրաքանչիւր ոք ի նոցանէ այլ եւ այլ միտս ունին . և զոր լսենն և որում ծառայենն , այնմ համարին ամենեքեան , և չքենեն ինչ . այլ այլազգ պլում թուի և այլգունակ այլում . և ինքեանք որպէս կամին՝ հաստատեն : Եւ արդ քան զոր ալիս , քան զորջափ մորիկս չիցէ այն դժնդակագոյն . քանզի և հպարտանայ իսկ վաղվաղակի այնպիսին յախորժութենէն , և ընկզմի երազ երազ : Զի միշտ ի վտանգի կայ , և ոչ երբեք ի հանդարտութեան : Յառաջ քան զթատերցն հանդէս և քան զմարտան , ի բանիցն իսկ ի վտանգի կայ և ի դողութեան . և յետ թատերն գրաւ լինելոյ , պարտասի և մեռանի ի տրտմութենէն , և կամ դարձեալ անչափ ուրախ լինի , որ եւս չար տրտմութեան է : Եւ զի խնդութիւնն չէր սուղ քան զտրտմութիւնն , յայտ յոգւոցն քայքայանացն է . քանզի թեթեւամիտ գործէ և զբօսեալ և զբաղեալ : (Ոսկ . Մեկ . Մատթ . Զառ ԺԵ .)

ԱՆՏԻ Ի ՀՐԷԱՍՏԱՆ

Անտիոքոս զիօնս Հրէից եղծանէր , և նախ նա բռնադատէր ազգին կռապաշտել , անհնարին չարչարանօք յախմայ կամս նոցա , և վիշտս ի վերայ հասուցեալ . ապա երթեալ յԵրուսաղէմ , զտաճարն և որ ի նմա նուէրքն Աստուծոյ էին՝ կողոպտէր , և ի տաճարին զԱրամազդայ ողոմակական պատկերն կանգնէր : Իսկ ի Շամիին ի Գարիզին լերին՝ Արամազդայ օտարասիրին մեհեան շինէր . և զայն ի Շամլըտացւոց ստեպ զնա աղաչելոյ : Առ այնու ժամանակաւ Մատթիաս ոմն ի քահանայիցն , որդի Ասամոնեայ ի Մովդիիմ դեղջէ , դիմէր ի վերայ զօրավարացն Անտիոքայ որդւովքն հանդերձ , հայրենի օրինացն վերակացու լինել ի ՃԾԳ . ողոմակադին :

* * *

Յետ Մենեղեայ քահանայապետի Հրէից սպանման ի մանկանէ Անտիոքայ , որ զազգն մատնեաց Անտիոքայ երեւելոյ ,

Աղբիւսն որ չէր յազդէ քահանայապետութեանն՝ ի շուրջանակի պատասպարութենէ յաջորդէր զքահանայապետութիւնն : Վասն որոյ Ռնիայ քահանայապետի որդի երթեալ յեգիպտոս՝ յԱրեգ քաղաքի զմոպոլիս շինէր , որ և Ռնիայն իսկ կոչէր , յորում և տաճար նման Նրուսաղեմի շինէր : Իսկ Աղբիւսն ընդ Յուդայի Մակաբեայ գրգռեալ՝ յետ ոչ բազում ժամանակաց Աստուծոյ հարուածովք անկեալ սատակէր . և ամենայն ժողովուրդն Հրէից Յուդայի Մակաբեայ զքահանայապետութիւնն տային : Իսկ նորա առեալ զօրաւորն՝ առ Հռովմայեցիս հրեշտակազնայ լիեալ խօսէր . և վճիռ հրամանաց ի սինկղիստոսացն ելանէր՝ բարեկամս և զօրավիգն Հռովմայեցւոց համարել զՀրէայս :

* * *

Անտիգոնոս Հրէից թագաւորութեանն ի վերայ յարուցեալ և բազում պատերազմունս հասուցեալ՝ սպանանի : Աստ վախճանի և թագաւորութիւնն Հրէից : Աստ և օծեալն առաջնորդ , զորմէ Դանիէլ մարգարէանայ , առնու վախճան : Մինչև ցՀերովդէս՝ օծեալք առաջնորդք քահանայապետքն էին , որք կային վերակացուք սպգին Հրէից , սկսեալք առ Դարեհիւ նորոգութեան տաճարին և դադարեալք առ Հիւրկանոսի . և որ ի միջի ամքն ինին սոցա՝ են ամք ՀԶԳ , որպէս Դանիէլ ի մարգարէութեանն կանխաւ կարապետեալ ասէ . Եւ ծանիցես և ի միտ առցես յելից բանին տալ պատասխանի :

Հերովդէս Անտիպատրեայ , որում չէր անկ , զթագաւորութիւնն Հրէից յԱւգոստեայ և ի Սինկղիստոսէն Հռովմայեցւոց առնու . և յետ սորա՝ սորին որդիք մինչև ցհռոսկ յետին Նրուսաղեմացւոց պաշարումն : Եւ այնուհետեւ ոչ եւս պայազատ ի պայազատէ ի քահանայական ազգէն կային քահանայք Աստուծոյ , և ոչ մինչեւ ցկեանս ըստ մովսիսեան օրինացն . այլ աննշանաւորք ոմանք , այլք երբեք երբեք , ոմանք տարեւորք , ոմանք եւս սակաւք , ի Հռովմայեցւոց զօրավարացն գնէին զքահանայապետութիւնն :

* * *

Յիսուս , օծեալն Աստուծոյ , Տէր մեր , ըստ մարգարէութեանցն որ զնմանէ էին , գայ ի չարչարանս յիննուտաներորորդի ամի Տիբերի թագաւորութեանն : Ըստ որում ժամանակի և յայլ յունական յիշատակս գտաք , ըստ նմին օրինակի բանից պատմեալ , թէ արեգակն նուաղեաց , Բիւթանիա չարժեցաւ , Նիկիայ մեծ մասն կործանեցաւ : Գրէ և Փղեգէտն զայս ձեւ օրինակի բանից՝ թէ Ի չորրորդում ամին երկերիւրորդի և երրորդի ողիմպիադին եղեւ մեծ նուազութիւն արեգական , քան զոր յառաջագոյն ոչ ոք գիտէր , և գիշեր ի վեցերորդ տունջեանն եղեւ , մինչեւ աստեղաց յերկինս երեւեւ , չարժումն մեծ ի Բիւթանիա , և մեծ մասն Նիկիայ կործանեցաւ : Ըստ սոցին ժամանակաց և Յովսեփոս պատմէ՝ թէ Յաւուրս Պենտեկոստէից դղրդիւն և սօսափիւն նախ զքահանայիւքն պատէր , և ասպա բարբառ յանկարծակի անդուստ ի ներքուստ ի տաճարէն լսելի լինէր զայս ձեւ օրինակի՝ թէ Գնամք աստի , գնամք : Եւ այլ իմն նոյն Յովսեփոս գրէ , որպէս թէ Պիղատոս դատաւոր առ այնու ժամանակաւ զկայսերական պատկերն գիշերի՝ ուր չէր օրէն ի տաճարին եմոյծ կանգնեաց , և մեծի խռովութեան և կռուոյ սկիզբն արկ ի մէջ չրէից . և անտի բազում վիշտք ի վշտաց հասանէին ազգին չրէից : Փղակոս Աւուղիոս՝ Աղեքսանդրիայ և Նգիպոտոսի ոստիկան առաքի ի Տիրերեայ , և բազում նենգութիւն ազգին չրէից գործէր : (Եւս. Քրոն. Բ.)

ԹԷ ՈՐՊԷՍ ԶԶՈՒԿՆ ՓՈՔՐԻԿ՝ ԱՅՆՊԷՍ Է ՄԱՐԴ ԱՂՔԱՏ
ԱՌ ՄԵՏԱՏԱՆ

« Բղխեացեն , ասէ , ջուրք , » այսինքն է զկէտս մեծամեծս հանդերձ մանրերամ ձկամբք , որ պէսպէս կերպարանս ունիցին ըստ իւրաքանչիւր ազգաց , և այլափոխ անուանս և գոյնս և մարմինս և կերակուրս , և կողմանս ի բնակութիւն՝ ի մեծն և յանդորր ծովուն : Ո՞ր որսորդք , որ միշտ ի ծով անդր չրջիցին , իցեն բաւական արկանեւ ընդ թուով զանուանս բիւրազգի ազգաց ձկանց որ վտառ

վտառ , երամ երամ չրջին , և կամ ո՞ որ ի մարդկանէ որ ան-
դէն ի բարձունս կղզեաց ծերացեալ իցէ , և զամենայն տ-
ւուրս կենաց իւրոց ի խոնաւ բնակութիւնսն հանեալ իցէ ,
կարիցէ տալ զնշանս իւրաքանչիւր ազգաց և կերպարանաց
ձկանց : Պատմեն որսորդքն որ ի հնդիկ ծովուն ունին միշտ
զյատակս՝ զձկանց , և զայլազգ կերպարանաց յայտ առնեն
որսորդք որ յնգիպտացւոց ծովուն աշխատին , և Մարի-
սացիքն տան զրոյց զպէսպէս նմանութեանց ձկանց որք լի-
նին ի ծովուն որ է ի սահմանս նոցա , և զնորանշան կերպա-
րանաց ձկանց պատմեն որ ի կղզիս հեռաւորս բնակեալ են :
Զայս ամենայն ազգի ազգի ազգս ձկանց հանդերձ մանուսք
և մեծամեծօք անպատում զօրութեամբն առաջին հրաման
բանին Աստուծոյ ժողովեաց ած ի կենդանութիւն :

Այսր ամենայնի խառնաղանձ զեռնոց ոչ մի բարք և ոչ
մի բնութիւն է , և ոչ միազգի ծնունդ , և ոչ ստեամբք և
աշխատութեամբ սնուցանեն , այլ խակ և խակ իբրեւ անկանին
ի ջուրս , եթէ ձուք իցեն՝ կենդանի ձկունք դտանին , և եթէ
ծնունդք իցեն՝ առանց աշխատ ինչ առնելոյ զմարտն սնա-
նին : Եւ ամենայն ազգք ձկանց , առանց խառնակութեան
ընդ միմեանս , կան մնան իւրաքանչիւր ըստ ազգի իւրեանց
բնութեանն , և ոչ որպէս աստ առ մեզ լինի , զի խառնա-
կութեամբ ընդ միմեանս կորուսանեն անասունքն զազգս
իւրեանց . այսպէս ծնանին իշակէսք , այսինքն է ջորիք : Եւ
ոչ ունին ձկունք ատամունս ի բերանս իւրեանց , որպէս
ուռի արջառ և ոչխար որ առ մեզ սնանին , և չիք ի ձկունս
որ որոճիցէ , բայց միայն մի ազգն որ անուանեալ կոչի սկա-
րոս , որպէս և պատմեն զնոցանէ ոմանք : Եւ վասն այնորիկ
ուռին սոքա սուր ատամունս առ արագ մանրել կլանել զինչ
ուտիցենն . զի մի յորժամ յամիցեն ի ծամելն , թափիցէ
ի բերանոյ նոցա ջուրն զկերակուրն զոր ուտիցեն . զի եթէ
ոչ սուր ատամամբք վաղվաղակի մանրէին կլանէին զոր ինչ
ուտէինն , կորուսանէր հանէր ի բերանոյ նոցա ջուրն զկե-
րակուրն : Եւ կերակուր ձկանց բազում անգամ ինքեանք
ինքեանց լինին , թէսլէտ և է կիսոցն այլ կերակուր յայտ
կարգեալ . քանզի կէսքն զմամուռս ջուրոյն ուտեն , և կէսքն

զսիկն և զաւազն , և կէսքն զխոտ ինչ որ բուսանի ի մէջ
ջուրցն՝ ճարակին , և նոյն բաւական լինի , հանդերձ այլ եւս
բազում ձկամբք որ զմիմեանս ուտեն . զի փոքրն որ ի նոսա՝
կերակուր է աւազին , և դարձեալ եթէ աւազն այլում ա-
ւագի դիպեսցի , նա՞ նորա լինիցի կերակուր . քանզի միմե-
անց որովայնից հնազանդեալ են ի փոքրկանց մինչև ի մե-
ծամեծս :

Որպէս երեւի մեզ , ի մարդիկ ըստ նմին օրինակի գործ
գործի . զի որ տկարն է ի մէջ՝ հարստին կայ ի ծառայու-
թիւն : Աղէ , զի՞նչ առաւել իցէ մարդ աղքատ քան զձրկ-
նիկն փոքրիկ առ մեծատանն , որոյ բացեալ զբերանն յա-
գահութիւն՝ յանյագ ժողովեսցէ զարարս այլոց . զի մին առ-
նու ինչ որ ոչ իւր իցէ յաղքատէ անտի , և առնէ յաւել-
ուած ի վերայ մթերից իւրոց , և դարձեալ միւսն եւս ըստ
նորին նմանութեան որ քան զնա հարստագոյն իցէ՝ դայ հա-
սանէ բռնաբար ի վերայ նորա , և հանէ զառ և զաւարն որ
յայլոց յափշտակեալ է . և անդ է տեսանել չար քան զչարս ,
և ագահ քան զագահս որ զմիմեամբք ելեալ խաղայցեն : Բայց
զայս պարտի ածել զմտաւ ագահն անաւագակեր՝ թէ
դուցէ իբրեւ ձկան հասանիցէ ի վերայ նորա ցանց կորստեան ,
և յորժամ համարեսցի թէ վաղեաց անց զամենայն չարեօք և
մօտ իցէ զերծանել , հասցէ նմա յանկարծակի կորուստ ա-
պականութեան . զի հանդերձեալ պահին չարեացն նորա պա-
տիժք պատուհասից , որ յայտնելոց են ի վախճանին և յորոյ
չիք հնար զերծանել և ապրել : (Բարսղ . Վեցօր . Է.)

ԲՐԳՈՒՆՔ ԵԳԻՊՏՈՍԻ

Ո՛վ հրեկայք Նեղոսի , սըգոյ շքեղ կայան ,
Քանի՛ պանծումեամբ աչք հային ի ձեզ մարդկան :
Առաջի պերճ զլիսոց ձերոց լերինր ցածնուն ,
Հեռի ի դաշտս ըստուեր ձեր իջանէ անհուն :
Բայց մարդ ծընոյց ըզձեզ , նորա ջախջախ բնութիւն
Է որ շքնորհեաց կեանս ձեզ , եւ անմահութիւն :
Քանի՛ցս ի լըռութեան նստեալ զոտամբ ձերով՝
Կոչեմ շուրջ ըզձեօք ես զանբաւըն զայն ժողով

Մերընդոց անցելոց , մարդկան եւ դիւցազանց ,
 Զորս ալեօքքն դարուց հեղեղն էառ եւ անց .
 Քաղաքք , ցեղք , պետութիւնք , արքայք , խալիֆք , սուլտանք ,
 Անուանք երբեմըն պերճք , այժմ են սին ուրուականք :
 Դուք միայն կայք յետ նոցա , եւ էք հաւատարիմ
 Դիւանք ժամանակին , թագաւորաց շիրիմ ,
 Գիտութեան , պաշտաման , լեզուի մըթերանոց ,
 Հրաշակերտ , առեղծուած եւ ուսումն իմաստնոց :
 Ընկալ ապա զիմ հարկ , դու որոյ ձեռին թափ
 Ի վիժի նոցա , պինդ եւ կարծրք քան զերկաթ ,
 Դրոշմեաց զիմ տրկար երգս : Անցէք , դարք , անհամբեր ,
 Ազիւնք , իշխանք , անցէք բոլորքդ իբրեւ զըստուեր ,
 Այս որմք են յաղթանակք իմ , մահու դիմագրաւ ,
 Նա ասեմ՝ թէ « Երգք իմ մեռանելոց չեն բնաւ » :

ՏԸԼԻԼ

Ա. Մ. Գ.

ԿԱՂՆԻ ԵՒ ԵՂԷԳԻՆ

Յաւուր միում Կաղնի ասէր Եղեգան . Իրա՛ւ է քեզ լինել զէկց ամբաստան . Թըռչուն փոքրիկ բեռնն ծանր է ի քո թեւ . Հողմ մեղմաշունչ որ ի դիպաց Ըզջուրց երեսս յուզէ թեթեւ՝ Տայ քեզ կըքել գետնատարած . Ուր ճակատ իմ , բարձրք հանգոյն Կաւկասու , Ոչ զարեւու նըշոյլս եւեթ արգելու , Այլ եւ զմըրկաւ առնէ իսկ խաղ . Որ հիւսիսին թըրի քեզ՝ ինձ սիրք խաղաղ , Թէ քո ծընեալ ընդ հովանեաւ էր իմով Որ զըրբացիս սլահէն անխռով , Ոչ կըրէիր այսպիսի ինչ վիշտ , Ի փոթորկէ զերծ կէիւր միշտ . Բայց բուսանել է քեզ հաճոյ Զխոնաւ ափամբք յիշխանութեան անդ հողմոյ . Անիրաւել ի քեզ բնութեան ինձ թը- լի : —	Գումթ քո ընդ իս , ասէ ցնա թուփն , ի բարի Ծնանի բարուց . այլ թո՛ղ զայդ հոգ դու ի բաց . Հողմք ինձ սակաւ քան քեզ յառնեն ահագին . Կըքիմ յերկիր , այլ ոչ բեկայց : Ան- դրատին Քո զուլս ի բնէ տոկալ կարաց Յայժմ ահաւոր բախմանց նոցին . Այլ մընացուր իրացն եկից : — Զայս ասաց , Եւ անդէն իսկ յեզերց երկնի ետ ընդ ետ Շընչէր ուժգին հողմ , ահեղ նետ Քան զորս կըրէրն ի ծոց ցայնժամ Հիւսիսի . Պինդ կայ Կաղնին . Եղեգնըն ծուի- բուռն առնէ հողմն անդրէն հըզոր , Մինչեւ խըլել տակալոտոր լկին , Զորոյ զըլուփն ի վեր կըցէր ի յեր- եւ ի զըծոխս հասանէին ոտք նորին : ԼԱՅՈՒԹԷՆ Ե. Գ.
---	--

ԱՌԱՆՁԻՆՆ ԲԱՆՔ Հ Ա Յ Ե Ր Ի Ն Լ Ե Ձ Ո Ի Ի

Ա

ԱՆՑԱՆԵԼ ԶԱՆՑԱՆԵԼ ԶՈՄԱՄԲ, ԸՍՏ ԻՆՁ . Դէկէ Դը կամ
Բանէ Դը շար Բերաղանց լլալ : *Արութեամբ և իրաց քաջութեամբ
անցանէր զանցանէր զՀերակղիւ : — *Այլ թերեւս բարակ ինչ
հանդերձիւք (հպարտանայցես) . այնու սարդք խակ անցանէն
զանցանէն զքե : — *Այս անցանէ զանցանէ ըստ բնութիւն :

ԱՆՑԱՆԵԼ ՅԱՇԽԱՐՀԷ . Դանիլ : *Յանցանէն յաշխարհէ
թագաւորին խոսրովու :

ԱՆՑԵԱԼ ԶԱԻՈՒՐԲԲ . Երբը անցացաւ . Զերացաւ . պարտաւ :
*Նս ծեր եմ , և կին իմ անցեալ զաւուրքք իւրովք : — *Սա
ինքն անցեալ էր զաւուրքք բազմօք : — *Աբրահամ և Սառա
ծերացեալք էին և անցեալ զաւուրքք :

ԱՆՑՈՒՑԱՆԵԼ ԶԱՆՑՈՒՑԱՆԵԼ . տես զԱՆՑԱՆԵԼ ԶԱՆՑԱ-
ՆԵԼ : *Սարդանաբազդոս անցոյց զանցոյց զամենեքումք որ
յառաջ քան զնա էին՝ բարեկեցութեամբ և յուղութեամբ :

ԱՆՓՈՅԹ ԱՌՆԵԼ . Կոթալ . հոգի լլալ : *Անիոյթ արարեր
զինէն , ասէ Տէր : — *Նս անիոյթ արարի զնոցանէ : — *Ան-
փոյթ արարին զիրաւանց : — *Մի անիոյթ առներ զՀորհայդ
որ ի քեզ են : — *Ոչ անիոյթ արար զուսմանն :

ԱՆՓՈՅԹ ԼԻՆԵԼ . Կոթացաւ . անիւս Լուղալ : *Վարեղէն
պատկերքն անիոյթք եղեալք տգեղանան :

ՅԱՆՔՆԻՆՍ ԱՆԿԱՆԵԼ . Դիւթը շարիւ . խելք Կանիլ : *Որ
զընարութիւնն այսպիսի իրաց ինչ ուսանել փութային , չքա-
ւորեցան և յանքնինս անկան :

ՅԱՆՕԹ ԱՌՆՈՒԼ . Դիւս անիլ : *Անկաւ երկաթն ի ջուրն .
և վայեաց , և ասէ . Ո՛հ , Տէր , և զայն յանօթ առեալ էր : —
*Շնորհքն ոչ մարդկեղէն ինչ զօրութիւն առնուն յանօթ ,
այլ զիւրն ունի բնականոր :

ԱՇԽԱՏ ԱՌՆԵԼ . աշխարհեւ . յահեցեւ : *Մինչև յերբ
աշխատ առնէք զանձն իմ : — Զի՞ եւս աշխատ առնես զվար-
դապետդ : — *Մի՛ ինչ աշխատ առներ զդա :

ԱՇԽԱՏ ԼԻՆՆԵԼ. աշխարհէլ. յոգնիլ: *Ձամենայն գիշերս աշխատ եղեալք: — *Դու խնայեցեր ի դժմենին յոր ոչ եղեր ինչ աշխատ: — *Ձի արքայ աշխատ ինչ մի՛ լիցի:

ԱՇԽԱՐ ԴՆՆԵԼ. լալ աղբալ. խոնարհան ընել: *Աշխար եղեալ լացին ամենայն սահմանք աշխարհաց: — *Նգին աշխար մեծապէս և լացին զնոսա:

ՅԱՇԽԱՐՀԻ ՓՈԽԻՄ. փոխիլ: *Սերեւկոս փոխեցաւ յաշխարհէ: — *Ձայս օրինակ յաշխարհէ փոխեցան: — *Մեզ լաւ է զի փոխիմք աստի ի մարդկանէ:

ԸՍՏ ԱՇԽԱՐՀ ԶԱՆՆԵԼ. աշխարհէլ. աշխարհ: *Տարկինոս Սիպերբոս եղիտ կապանս, դանս, կոճեղս, բանոս, պահս, պարտանդս, անուրս, չղթայս, ըստ աշխարհ հանել, ի պղծն՝ ճահտաս տալ:

ՅԱԶՍ. աշխարհէլ. աշխարհ: *Բարի ես դու յաշ իմ: — *Յաշս նախարարացն ոչ թուիս դու բարեք: — *Նղեն զարմանալիք մեծապէս յաշս ամենեցուն:

— կամ՝ հաշմարտութեամբ. հայելով: *Յաշս այնր ապաշխարութեան՝ մերս որպէս ստուեր է: — *Յաշս այնր խնդրուածոց՝ մերս որպէս նմանութիւն է:

ՅԱԶՍ ԴՆՆԵԼ. աշխարհէլ. փոխիլ. փոխիլ. փոխիլ: *Մեք (յուսացեալ եմք) յամենակալն Աստուած որ կարող է զայնոսիկ որ զմեզ յաշսն դնեն՝ . . . ի մի շունչ ոգւոյ զօրութեան սատակել: — *Սակաւուք (հալածել) զբազումս որ զաշխարհս յաշս դնէին:

ԱԶՍ ԱՐՁԱԿԵԼ, ԱՐԿԱՆՆԵԼ. աշխարհէլ. ցանկալ: *Մի ինչ աշս արձակէք դուք յաւար ի կապուտ գիւղանցն անկելոց: — *Արձակեաց զաշս իւր զհետ հոմանեաց իւրոց: — *Արձակեցեր զաշս քո առ քաղդէացիսն: — *Արկ կին տեսուն իւրոյ զաշս իւր ի վերայ Յովնեփայ:

ՅԱԶՍՅ ԶԱՆՆԵԼ. աշխարհէլ. հանել: *Հանցուք զնա յաշաց իւրոցն խարեցելոց: — *Նոյն իսկ հանէ առնն յաշաց:

Յ. Գ.

ԽՆԱՄԱԿԱԼՔ ԶԱՆԳԻՍՈՍ

Յ. ԳՈՒՐԳԵՆ Ա. Մ. ԳԱՐԳԱՇԵԱՆ